

07.09.2022

Innspill fra Barneombudet til statsbudsjettet 2023

Barneombudet har følgende innspill til Stortinget før fremleggelse av statsbudsjettet for 2023:

Barnets beste i arbeidet med statsbudsjettet

Barneombudet ber regjeringen og de politiske partiene på Stortinget om å generelt ha et større barneperspektiv i arbeidet med statsbudsjettet. Plikten til å vurdere barnets beste er grunnlovsfestet, og gjelder også ved budsjettarbeidⁱ. For å få til dette er det viktig å;

- se helhetlig på innsatsen som settes inn overfor barn. Det er avgjørende med en felles problemforståelse på tvers av sektorer, og enighet om hvordan dette skal løses både i regelverket og i statsbudsjettet. Vi ber også Stortingets komiteer om å se saker som gjelder barns oppvekst i sammenheng og tenke helhetlig i budsjettarbeidet. Det er viktig at vi ikke får en kamp om enkeltsatsinger, hvor helheten forsvinner.
- bruke ressurser på forebyggende tiltak. Dette er både mest lønnsomt for samfunnet og best for den enkelte. Reparasjon av manglende forebygging er dyrt. Forebyggende tiltak som ikke nødvendigvis har kortsiktig gevinst, gir bedre resultater enn punktinnsetser hvor en på sikt blir løpende etter problemer som oppstår.
- sikre at det innhentes kunnskap og evalueringer av tiltak overfor barn, for eksempel ved nye reformer. Myndighetene, og samfunnet, må få kunnskap om tiltak har ønsket effekt, eller om det har utilsiktede virkninger som gjør at kursen bør endres.

Psykisk helse blant barn og unge

Psykiske plager og lidelser hos barn og unge er en av de største helseutfordringene vi har i Norge i dag. Hele 14 prosent av gutter og 30 prosent av jenter på videregående skole opplever psykiske plager. Dette er høye tall, og de har blitt høyere etter pandemien. 60 prosent av landets kommuner oppgir at psykiske helseplager blant barn og unge er deres største utfordring i folkehelsearbeidet. Omkostningene er store for både familiene og samfunnet. Mange får problemer de tar med seg inn i voksenlivet. Tidlig, god og riktig hjelp har avgjørende betydning for barnas videre utvikling.

Det var allerede i 2012, gjennom samhandlingsreformen, en uttalt forventning at kommunene har ansvar for å behandle milde til moderate psykiske plager hos barn og ungeⁱⁱ. Samtidig er det stor variasjon i hvordan kommunene tilbyr oppfølging og behandling, hvordan tilbudet er organisert og hvilke tjenester som tilbys. Dette fører til en situasjon der vi faktisk ikke kan si om barn får den hjelpen de trenger.

Torggata 2-4
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

Vi vet også at rundt 70 000 barn mellom 3 og 18 år har en psykisk lidelse som bør behandles. Det er mange barn, og antallet stiger. Samtidig er dagens tilbud fullt av utfordringer. Utfordringene dreier seg både om veien inn i BUP, om det som skjer mens barnet er i behandling og om veien ut av behandling. Vi har beskrevet dette i rapporten vår «Jeg skulle hatt BUP i en koffert»ⁱⁱⁱ.

Dagens psykiske helsevern på kommunalt og spesialisthelsetjenestenivå er ikke rigget godt nok for å oppfylle barns rett til best mulig helsehjelp. Skal vi klare det, må tjenestene sette barns behov i sentrum på en helt annen måte enn i dag.

På lang sikt mener Barneombudet det bør foretas en gjennomgang av den psykiske helsehjelpen til barn, både på kommunalt og spesialisthelsetjenestenivå.

På kort sikt må Stortinget sørge for tilstrekkelige midler til at det kan gis et godt tilbud både i kommunene og i spesialisthelsetjenesten, helst med øremerkede midler og krav om vurdering av effekt. Den varslede opptrappingsplanen for barn og unges helse må følgeevalueres for å sikre at tiltakene som settes i gang fører til en bedring i barns psykiske helse.

Laget rundt barn i skole og barnehage

Under pandemien ble vi minnet på hvor viktig skolene er for å ivareta barn og unges utvikling, både faglig og sosialt. Da skolene stengte, eller det var begrenset tilstedeværelse for elevene, fikk det ringvirkninger ikke kun for opplæringen, men også for muligheten andre tjenester hadde til å gi sin hjelp. Det ble tydelig hvordan skolen har en nøkkelfunksjon i det forebyggende arbeidet rundt barn og unge. Det må derfor sikres at elever har tilgang til ansatte som kan følge opp elevenes ikke-faglige forhold, som for eksempel skolefravær, mobbing, vanskelige hjemmeforhold, psykiske plager og vansker, særskilt tilrettelegging på grunn av lavinntekt og andre behov elevene har.

Andelen som trives på skolen er synkende, andelen som opplever stress på skolen øker og stadig flere skulker skolen^{iv}. Det finnes ikke nasjonale tall på ufrivillig skolefravær, men forskning viser at en god del barn ikke makter å gå på skolen av ulike årsaker. Dette bekymrer oss, og viser et behov for å sikre bedre hjelp og støtte til elever. Å styrke laget rundt eleven er anbefalt av både Parr-utvalget og koordineringsgruppen for tjenester til utsatte barn og unge. Det er også et mål i Hurdalsplattformen.

Barneombudet mener myndighetene må tydeliggjøre hvilken kompetanse som skal inngå i laget rundt barn i skole og barnehage, slik at det sikres at barn får den hjelpen de trenger med ikke-faglige forhold.

På kort sikt bør Stortinget sikre at det settes av tilstrekkelige midler til at kommunene har mulighet til å ha et godt lag rundt elevene i skole og barnehage. Dette er et viktig tiltak for å redusere konsekvensene av pandemien for barn og unge.

PPTs arbeid med spesialpedagogikk og inkluderende praksis

PP-tjenesten (PPT) har blitt tilført nye oppgaver, og skal nå ha kompetanse på alle vanlige spesialpedagogiske fagområder og jobbe mer tverrfaglig. Mandatet dreies i retning av å jobbe mer forebyggende, blant annet ved å være mer til stede i barnehager og skoler.^v

Samtidig er det et kjent problem at PPT flere steder er underbemannet og at det er store kommunale forskjeller i tjenestenes kapasitet. Tall fra SSB og GSI viser for eksempel stor variasjon på antall barn per fagstilling i PPT.^{vi} Kommunale revisjoner og statlige tilsyn^{vii} har en rekke ganger avdekket at PPT flere steder har for lang saksbehandlingstid.

Barneombudet er glad for at det satses på et kompetanseløft, men er bekymret for at det ikke følger tilstrekkelige midler med for å gjennomføre et reelt løft og nødvendig styrking av PPT. Kompetanse alene er ikke nok. Tjenestene må også ha ressurser til å skaffe, bruke og vedlikeholde kompetansen. Ressursmangelen i PPT har store konsekvenser for barns læring og utvikling.

På lang sikt anbefaler Barneombudet at det tilføres midler til å styrke bemanningen i PPT. Det er nødvendig å kartlegge ressursituasjonen i hele landet, vurdere behovet for en bemanningsnorm og sørge for tilstrekkelige tilskudd. På kort sikt anbefaler vi at det settes av ytterligere midler til kompetanseløftet. Barneombudet mener dette er avgjørende for å sikre at barn som trenger det får rask og riktig hjelp, og dermed får oppfylt sin rett til utdanning.

Universell utforming av skolebygg

Kartlegginger viser at så mye som 1/3 av undervisningsbyggene i grunnskolen har mangler^{viii}. Dette innebærer at mange barn med funksjonsnedsettelse utestenges fra hele eller deler av sin nærscole fordi skolen ikke er universelt utformet.

Barneombudet mener at det på kort sikt er nødvendig å øremerke 400 millioner kroner i budsjettet for 2023. På lang sikt bør det bevilges en samlet tilsagnsramme på inntil 2,2 milliarder kroner. Verdien av nyttevirkingene er ansett å overstige denne kostnaden^{ix}.

Hjelp til barnefamilier som sliter

Barnevernreformen har blitt omtalt som en «oppvekstreform», med et uttalt mål om at kommunene skal bruke mer ressurser på forebyggende arbeid, og dermed på sikt kunne redusere bruket av barnevernstiltak.

Barneombudet er bekymret for at det ikke er bevilget tilstrekkelige midler til reformen. I statsbudsjettet for 2022 ble det avsatt midler til kommunene for å kompensere for økte egenandeler i barnevernet, men i ikke til arbeid med forebygging. Dette skaper en situasjon der kommunene er forventet å ta et økt ansvar for forebygging, uten at det har fulgt med mer midler til dette.

På lang sikt vil reformen forhåpentligvis bidra til at kommunene retter midler inn mot forebyggende innsats på flere områder. Barneombudet frykter likevel at reformen er underfinansiert, og at mange kommuner ikke er i stand til å levere gode barneverntjenester nå som reformen har trådt i kraft^x.

Barneombudet mener at staten må ta et betydelig økonomisk ansvar for reformen for at den skal lykkes. I budsjettet for 2023 bør det bevilges midler som øremerkes forebyggende tiltak. Regjeringen må også følge tett med på om reformen faktisk bedrer barns oppvekstvilkår, og om den får negative følger for barn som trenger hjelp av barnevernet.

Barnevern

Barnevernet er en tjeneste samfunnet er avhengige av for at barn skal få nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse de har krav på når familiene sliter. Samtidig er det behov for forbedringer på en rekke områder innenfor barnevernet. De ansatte får flere og mer krevende oppgaver, samtidig som antall bekymringsmeldinger har økt kraftig og barna har større og mer sammensatte utfordringer enn tidligere.

Med barnevernreformen forventes det at kommunene skal ha et større faglig og økonomisk ansvar for barnevernarbeidet. To av tiltakene som er satt i gang for å sikre bedre kompetanse i barnevernet, og bedre vurderingsgrunnlag for barnevernets arbeid, er krav om masterutdanning og helsekartlegging av barn som er plassert utenfor hjemmet. Dette er tiltak som fremover vil gi barn i barnevernet bedre rettsikkerhet.

På kort sikt er det viktig at det i budsjettet for 2023 settes av tilstrekkelig midler til at helsekartlegging kan bygges ut som planlagt og at masterutdanningen kommer i gang på de ulike lærestedene.

På lang sikt bør Stortinget vurdere tiltak som sikrer tilstrekkelig bemanning i barnevernet i alle kommuner. Det må også sikres at alle kommuner har tilgang til en bred og god vifte av hjelpetiltak.

Ta gjerne kontakt for mer informasjon:
Camilla Kayed, fagsjef ck@barneombudet.no

ⁱ CRC/C/GC/14 s 8

ⁱⁱ (St.meld. nr. 47, 2009). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-47-2008-2009-/id567201/>

ⁱⁱⁱ <https://www.barneombudet.no/vart-arbeid/publikasjoner/jeg-skulle-hatt-bup-i-en-koffert>

^{iv} Ungdata 2021

^v Meld. St. 6 (2019–2020) Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO kap. 4

^{vi} Sammenstilling gjort av Barneombudets kontor

^{vii} <https://www.udir.no/regelverk-og-tilsyn/tilsyn/funn-fra-statsforvalternes-tilsyn-2020/#a164462>

^{viii} Prop. 1 S (2021–2022) For budsjettåret 2022 under Kulturdepartementet

^{ix} Samfunnsøkonomisk analyse av universelt utformet grunnskole i 2030, Oslo Economics-rapport 2018-36.

Kostnadene for å realisere veikartet er i rapporten estimert til 2,2 milliarder kroner.

<https://osloeconomics.no/publication/samfunnsokonomisk-analyse-av-universelt-utformet-grunnskole-i-2030>